

Renessanse for snåsamenn?

Leif Arne Heløe, NIBR

Det startet før jul da forfatteren Ingar Sletten Kolloen utgav boken om Joralf Gjerstad, også kalt Snåsamannen med de varme og helbredende hendene.

Joralf Gjerstads varme hender har lenge vært kjent i Trøndelag. Men det var først da Kolloens bok kom ut, at Snåsamannen ble landskjendis og så nedrent av hjelptrengende at han ikke klarte mer og måtte nedlegge praksisen – for en tid. Han har for lengst nådd pensjonsalder, er godt likt av klientene, og tar seg ikke betalt for tjenestene.

SKOLEMEDISINENS UTVIKLING på 1800-tallet og kvakksalverlovgivningen innebar kraftige tilbakeslag for folkemedisinen og bygdedoktrene. De selv lærte behandlerne ble ikke borte, men virksomheten gikk halvveis under jorda. Kvakksalverloven av 1936 strammet ytterligere inn på geskjeften ved å presisere at bare autoriserte leger og tannleger kunne «ta syke i kur». I 2003 ble loven igjen revidert og fikk nå navnet «Lov om alternativ behandling». To hovedhensyn lå bak revisjonen: Det ene gjaldt pasientens selvbestemmelsesrett og valgfrihet, det andre ivaretagelse av sikkerheten. Loven innebærer en viss oppmyking av skolemedisinens monopolstilling ved at nå kan også andre (enn leger og tannleger) behandle alvorlige sykdommer, forutsatt at behandlingen skjer i samarbeid eller samforståelse med pasientens lege.

DETTE TIL TROSS: Det er fortsatt ikke helt stuerent å søke hjelp hos snåsamenn. I hvert fall ikke for hvemsomhelst. Helseminister Bjarne Håkon Hanssen er riktignok ingen hvemsomhelst, men for 12 år siden – lenge før han ble helseminister – konsulterte

han Snåsamannen i forbindelse med at hans lille sønn hadde kolikk. Sønnen ble frisk, enten det nå skyldtes det ene eller det andre. Og bra var det, men ikke fullt så bra at Hanssen vedkjente seg sin brøde da VG konfronterte ham med historien. Antakelig burde han holdt kjeft, antydes det på lederplass i Aftenposten. En ting er å søke uortodoks hjelp, verre er det å vedkjenne seg det, og verst er å tro at helbredelsen skyldes Snåsamannen – i hvert fall for en helseminister. Jeg har forståelse for lederskribentens resonnement, men er ikke helt innforstått med moralen.

HELSEMINISTER HANSSENS INNRØMMEELSE vakte bestyrrelse blant fagfolk. Det er også til å forstå. Helsefagenes historie er full av beretninger om kamp mot kvakksalvere og sjarlataner som har lurt folk mot klekkelig betaling. For helsetjenesten har de siste to hundre år vært en sammenhengende utviklingsperiode med nye terapeutiske fremskritt og behandlingsmulighet for sykdommer som tidligere var uhelbredelige. Det er først og fremst bruken av naturvitenskapelige metoder som har brakt helsefagene fremover – ikke askavkok og besvergelses. Kvakksalverloven berget trolig mange liv.

LEGE OG STORTINGSREPRESENTANT OLAV GUNNAR BALLO, nå også påtroppende direktør ved Rettsmedisinsk institutt, UiO, tror likevel det kan ligge helbredende kraft i varme hender, bønn og tro. Selv har han lært et vers som kan være til hjelp for å stanse blødninger. Men han advarer mot å benytte metoden i legegjerningen. Han er sterkt uenig i Legeforeningens kritikk av helseministeren, og viser til eksempler på uforklarlige helbredelser. Antakelig har mange opplevd det samme som ham – uten at alle vil være ved det.

BEGREPENE LEGEVITENSKAP OG LEGEKUNST har forskjellig betydning. Legevitenskap angir det vitenskapelige grunnlaget for behandling («det evidensbaserte grunnlaget»), legekunst betegner praktiseringen av kunnskapen. Forenklet kan betegnelsene sammenliknes med forholdet mellom teori og praksis. «Teori er noe som sjelden forekommer i praksis», sier riktignok Gudmund Hernes i en av sine aforismer. Så ille er det heldigvis ikke i lege-, og for så vidt heller ikke i tannlegevirksomhet, men at teorien får brynt seg i hverdagens praksis, er sikkert. De gamle distriktslegene var allmennleger i ordets rette betydning. De hadde lært seg å bruke sansene og tolke sider ved pasientenes sykdom som ikke utelukkende var legevitenskapelig begrunnet, men som var formet av nærmiljøet og forholdet til andre mennesker. Mange av dem kunne atskillig mer om liv og helse enn det de hadde lært på universitetet. Formodentlig hadde de i så måte mye til felles med de fremste blant legdoktrene, så som den legendariske Knut Lunde fra Dyrøy. De hadde ikke studert, men folk flest søkte likevel hjelp hos dem. Folkemedisinen inneholdt riktignok mye lureri som siden er blitt avslørt, men også behandlingsmetoder og preparater som forskningen har dokumentert effekten av.

HELSEMYNDIGHETENES PROBLEM er at folkemedisinen i moderne utgaver er blitt en vekstnæring med mange utvekster. Nesten halvparten av den voksne norske befolkningen benyttet seg av en eller annen form for alternativ behandling i 2007, i følge en MMI-undersøkelse. Fem prosent oppgav at de hadde vært hos healer. Antallet «behandlere» er anslått til mellom 10 000 og 15 000 i Norge, hvorav halvparten virker i Oslo, skriver avisen Aften. Et hovedproblem er mangelen

på pasientsikkerhet. Mens f.eks. elektriskere og rørleggere trenger autorisasjon, kan healere og andre som praktiserer alternativ medisin klare seg uten. Hvis og når noe går galt, kan de imidlertid rammes av Lov om alternativ behandling. For pasienten kan det bli i seneste laget.

FORKLARINGEN PÅ FREMVEKSTEN AV ALTERNATIVE BEHANDLINGSFORMER

kan vi bare spekulere på. Helsevesenets utilstrekkelighet er en mulighet. Et siste forsøk på helbredelse når alt annet er prøvd, er en annen. En økende opptatthet av helse og velvære en tredje. De tre forklaringsmåtene sammenlagt gir formodentlig mesteparten av svaret. Vi kan lure på om kroppsfixering og bruk av alskens helsestell er i ferd med å bli religion?

*Adresse: Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR), postboks 44 Blindern, 0313 Oslo.
E-post: Leif.Heloe@nibr.no*

Har du prøvd NTFs jubileumsquiz?

Quiz?
(1884 - 2009)

www.tannlegeforeningen.no